

LUNDS
UNIVERSITET

Alla verkar ha något att säga om nyårsnatten i Köln.

En talaktsteoretisk undersökning av hur kulturbegreppet används i svensk media efter
övergreppen i Köln.

Irma Eneroth

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSG31

Termin: VT 2016

Handledare: Lena Halldenius, Malin Arvidsson

Omfång: Antal ord (12000)

Abstract

Underlaget för denna undersökning är den intensiva debatt som blommade ut i bland annat svensk media efter att ett hundratal kvinnor blivit sexuellt antastade under nyårsfirandet i Köln natten mellan 2015-2016. Debatten kretsade i stora drag kring huruvida övergreppen bör förstås som ett kulturellt utspel, då det framgick att gärningsmännen alla hade ursprung i Mellanöstern och Nordafrika, eller huruvida det bör förstås i termer av patriarkalt förtryck. Genom John L. Austins och Quentin Skinners talaktsteori närmar jag mig kulturbegreppet och undersöker vilken funktion kultur får i sammanhanget. Undersökningens resultat visar att kulturbegreppets funktion i debatten är att vara förklaringsbärande. Genom att använda mig av George Fredricksons rasismbegrepp och Mino Alinias postkoloniala teori finner jag att kultur bidrar till att oavsiktliga dikotomier mellan ”vi” och ”dom” formas. Därefter diskuterar jag, med hjälp av bland annat Susan Moller Okin, hur vi kan se på Kölndebatten i sin helhet genom att placera den i en kontext av liknande debatter som förts kring spänningsrelationen mellan multiculturalism och feminism.

Nyckelord: Feminism, Kultur, Köln, Media, Mänskliga Rättigheter, Rasism, Sverige, Talaktsteori.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	s.1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar.....	s.2
1.2	Material och avgränsningar.....	s.3
2	Teori och metod.....	s.6
2.1	Teori.....	s.6
2.1.1	Kölndebatten och Kulturbegreppet.....	s.6
2.1.2	Kölndebattens föregångare.....	s.9
2.2	Metod.....	s.12
2.2.1	Redskap.....	s.12
2.2.2	Tillvägagångssätt.....	s.14
3	Litteraturöversikt och tidigare forskning.....	s.15
4	Debatten i Köln.....	s.18
4.1	Vad gör kulturbegreppet i den svenska debatten efter nyårsnatten i Köln.....	s.18
4.1.1	Kultur ”förklarar”/ Onyanserad kulturanvändning.....	s.18
4.1.2	Kultur skapar klyftor mellan illokutionär akt och perlokutionär effekt.....	s.21
4.1.3	Kultur likställer ”svenskhet” med ”jämslällldhet”.....	s.23
4.1.4	Kultur föreslår lösning.....	s.26
4.1.5	Kultur och kulturrelativism	s.29
4.2	Var kan vi placera Kölndebatten i spänningsrelationen mellan feminism och mångkultur?.....	s.32
5	Sammanfattning och Diskussion.....	s.36
5.1	Diskussion.....	s.37
6	Referenser.....	s.41
6.1	Appendix.....	s.43

1. Inledning

Nyårsnatten i Köln mellan 2015-2016 slutade för många kvinnor i kaos och panik. Exakt vad som hände är oklart men det är känt att en stor grupp män, det sägs vara uppemot 1000, ska ha förgripit sig på de nyårsfirande kvinnorna i Köln-natten. Efter att det skjutis raketer in i folkmassorna utbröt panik och mitt i oroligheterna gick männen till angrepp. Kvinnor blev sexuellt trakasserade, antastade och ett par kvinnor blev våldtagna. Kränkningarna är uppenbarligen oacceptabla, men det intressanta för denna undersökning ligger i vad dessa händelser mynnade ut i, nämligen en intensiv debatt i svensk media.

Det kan verka märkligt att en sådan händelse leder till stor debatt, speciellt eftersom alla debattörer är överens om att övergreppen är förfärliga. Frågan som debatteras är inte huruvida händelserna bör fördömas eller ej, det är uppenbart att de bör. Debatten handlar istället om hur övergreppen ska förklaras. Vilken struktur ligger bakom förövarnas beteende? Det verkar till och med te sig så att det viktigaste för debattörerna inte är vad som egentligen hände - bara själva ryktet om övergreppen i Köln verkar varit tillräckligt för att spraka igång en tillsynes outtömlig debatt. Kölndebatten hjälper alltså att synliggöra tankemönster som funnits i Sverige redan innan de faktiska händelserna i Köln utspelade sig.

I stora drag går det att urskilja två huvudsakliga ståndpunkter på varsin sida av debatten. Den ena ståndpunkten är att förklaringen ligger i förövarnas gemensamma kön, alla var män. Den andra är att förklaringen ligger i förövarnas gemensamma bakgrund i mellanoöstern eller Nordafrika. Med andra ord, att de hade en annan "kultur".

Det är här det börjar bli riktigt intressant. Vad är det som händer med kulturbegreppet i debatten om Köln. För att verkligen förstå det måste vi vara medvetna om vilken kontext denna debatt utspelar sig i. Samtalsklimatet i Sverige är starkt präglad av de hö-

gerextrema vindar som blåser i Europa. Högerpopulistiska partier vinner mandat både i sina egna länder och i EU-valen. Detta påverkar givetvis samtalsklimatet och har blivit en kraft att förhålla sig till.¹ Parallellt med detta pågår ett brinnande krig i Syrien som har lett till att flera miljoner människor har tvingats fly.² Trots att det bara är ca en tiondel av dessa människor som har tagit sig till Europa har det lett till en ökad invandring som det var få länder som har tagit sig an. Sverige och Tyskland hör till de som till en början förde en solidarisk flyktingpolitik. För att tydliggöra den bild av utvecklingen jag beskriver kan vi se att under året 2015 sökte 162 877 människor asyl i Sverige jämfört med året innan då det var 81 301 personer som sökte.³ Mot denna bakgrund kan vi se att debatten om övergreppen i Köln äger rum i en tid då det politiska klimatet är starkt färgat av invandringsfrågor.

1.1. Problemformulering, syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur kulturbegreppet används samt att förstå vilken funktion dessa ord har fått i dagens Sverige. I debatten används kultur, etnicitet, värderingar och härkomst sammankopplat som förklaringsmodell för det som hände på nyårsnatten. I denna undersökning ser jag på kultur som ett paraplybegrepp som innefattar alla dess ord. När jag i analysen talar om kulturbegreppet är det dessa ord jag syftar på. Kultur förväntas ha vissa funktioner vilket är något som sätter en prägel på begreppet, det är detta jag har undersökt.

Det som gör Kölndebatten värd att undersöka är alltså inte att vi ska ta oss närmre själva händelserna i Köln utan snarare att genom en bättre förståelse av kulturbegreppet även få kännedom om attityder kring den ökade invandringen. Kölndebatten fungerar som en illustration över olika förhållningssätt till den nya demografin i Sverige.

¹ Expo, "Det slutna Europa", Tillgänglig: [<http://detslutnaeuropa.se>], 2016, (hämtad 2016-05-23)

² UNHCR, "Kriget i Syrien tvingar miljoner på flykt", Tillgänglig: [<http://sverigeforunhcr.se/syrien>], 2016, (hämtad 2016-05-23)

³ Migrationsverket, Statistik, Tillgänglig: [<http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>], 2016, (hämtad 2016-05-23)

För att närma mig debatten är arbetet indelat i två frågeställningar där den första undersöker debatten på nära håll med fokus på kultur. Den andra frågan zoomar ut och sätter in själva Kölndebatten som helhet i ett större sammanhang. Mina frågeställningar är således:

1. Vad gör kulturbegreppet i den svenska debatten efter nyårsnatten i Köln?
2. Var kan vi placera Kölndebatten i spänningsrelationen mellan feminism och multiculturalism?

Fokus ligger främst på den första frågan vilket beror på att det är den som i störst utsträckning anknyter till uppsatsens syfte. Det finns dock anledning att också ta två kliv bort och se debatten i ett större sammanhang. Detta är något som den andra frågeställningen tillåter. Genom att bättre förstå det samtal som försiggår i liknande frågor, som till exempel hedersvåld och könsstympling, kan vi även bättre förstå Kölndebatten.

1.2. Material och avgränsningar

Det primärmaterial jag har arbetat med är av naturliga skäl debattartiklar som publicerades i Sverige under januari 2016. Som jag nämnt ovan var debatten frodig och jag har därför gjort en del avgränsningar. Från att till en början ha läst uppemot runt 50 artiklar och blogginlägg rör det sig nu om 12 artiklar som jag aktivt använder mig av i analysen. Avgränsningarna har jag gjort baserat på ett antal kriterier som artiklarna måste leva upp till. Dessa kriterier presenteras nedan.

Den första avgränsning jag gör är att jag undviker bloggtexter. Debatten har förts till stor del på bloggar och även på Twitter vilket är ett annat forum jag har valt att undvika. Jag är medveten om att detta är källor som når ut till många och att de har haft kraft att påverka debatten. Twitter är ett mediaflöde där avsändaren inte har någon ansvarig utgivare att förhålla sig till vilket innebär att spelreglerna ser annorlunda ut i detta forum.

Ett kriterie är alltså vilken plattform de artiklar jag använder mig av är publicerade. Det ska finnas en ansvarig utgivare och artikeln ska ha blivit publicerad i någon av Sveriges

främsta dags- eller kvällstidningar. Jag väljer att kalla dessa plattformar för ”mainstream media”. Trots att plattformen är de stora svenska dags- och kvällstidningarna är det en blandad skara skribenter. Eftersom det är en debatt finns det variation i vem som är avsändare; det är både skribenter knutna till de specifika tidningarna och frilansande debattörer. Vem som är skribent har varit mindre viktigt i min avgränsning, det är just plattformen som har varit vägledande.

Denna avgränsning innebär att jag även har avstått ifrån att använda mig av artiklar från högerpopulistiska nyhetskällor så som Avpixlat och Fria Tider. Det finns även en ytterligare anledning till att jag valde bort dessa texter, jag anser nämligen att dessa debattörernas intention är förutsägbar, och att de använder händelserna i Köln och kultur för att göra uppenbara politiska poänger.⁴ Det har varit behjälpligt att vara medveten om att dessa artiklar finns under arbetets gång och de har funnits med i bakhuvudet, dock ansåg jag att artiklarna i sig inte skulle bidra till själva undersökningen och valde därför att inte inkludera dem i min undersökning.

Den sista avgränsningen jag har gjort är att jag har valt artiklar efter tematik. Jag har alltså fokuserat på de artiklar som huvudsakligen behandlar förklaringsfaktorer bakom övergreppen i Köln. Ett exempel på tema som faller utanför ramen för vad jag har undersökt i Kölndebatten är följande: Det problematiska i Kölns borgmästare Henriette Rekes uttalande om att kvinnor i Köln numera bör efterleva en uppförandekod för att undvika att bli övergripna. Det är intressant men inte relevant för uppsatsens syfte och jag har av den anledningen valt bort artiklar som huvudsakligen fokuserar på detta.

Ett annat exempel på tematik som varit vanligt förekommande i debatten men mindre relevant för min undersökning är huruvida svensk media har ”mörkat” händelserna i Köln eller ej. Detta är ett tema som till viss del finns i periferin i några av de artiklarna jag faktiskt tagit med i undersökningen. Jag kommer alltså att röra väldigt ytligt även

⁴ För den nyfikne läsaren hänvisar jag nedan till ett axplock av de högerpopulistiska debattörerna som skrev inlägg i debatten efter Köln. Det kan vara intressant läsning för fördjupad förståelse av kontexten debatten befinner sig i. Dessa artiklar går att finna i uppsatsens appendix och är de som är publicerade i Fria Tider, Dagens Samhälle, Avpixlat, Nyheter Idag samt bloggen motgift som också finns representerad.

vid detta ämne i analysen men jag har aktivt valt att inte fokusera på detta tema och således inte heller tagit med de artiklar som har detta tema som huvudspår.⁵

⁵ Även dessa artiklar går att finna i appendix.

2. Teori och metod

2.1. Teori

Materialet jag undersöker är alltså tidningsartiklar och min analys är uppdelad i två delar eftersom mina frågeställningar skiljer sig åt såpass avsevärt att jag valt att besvara dem separat. Det innebär även att jag har tillämpat olika teorier till mina olika frågeställningar. Givetvis är vissa tankar relevanta för båda frågeställningarna men jag väljer trots detta att presentera teorierna separat för att göra det enklare att följa.

2.1.1. Kölndebatten och Kulturbegreppet

I undersökningens första del fokuserar jag på vad kultur-begreppet gör i den svenska debatten efter Köln. För att undersöka detta använder jag mig av ett perspektiv på kultur ur George M. Fredricksons bok *Racism- A Short History*. Som titeln avslöjar fokuserar Fredrickson främst på rasism. Det han gör är att flytta på gränsen mellan vad som är etnocentrism och vad som är rasism. Etnocentrism definieras vanligtvis som de fall då ojämlik behandling motiveras i termer av kultur eller etnicitet. Rasism däremot är de fall då det motiveras i termer av "ras" och biologiska skillnader.

Det Fredrickson menar är att kultur, då det blir tillspetsat, raffinerat och essentialiserat, kan få samma deterministiska effekt som "ras" hade.⁶ Det vill säga att vår kultur blir något vi inte kan komma undan. Rasismens grundpelare är alltså det statiska elementet. Detta är något Fredrickson belyser genom att referera till Zygmunt Bauman som beskriver essensen av rasism som synen på att människan *är* redan *innan* sina handlingar och ingenting kan befria denne från vad denne *är*.⁷ Fredrickson adderar dock två element som måste uppfyllas för att kultur ska kunna kallas rasism.

⁶ Fredrickson, George M., *Racism: a short history*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2002, s.169

⁷ Fredrickson, 2002, s.157

a) Tron på att skillnaden etniska grupper emellan är statisk och permanent - med andra ord menar han att assimilering inte är rasism utan snarare religiös eller kulturell intolerans. b) Att det är rasism först när en etnisk grupp vill eliminera en annan etnisk grupp baserat på skillnader som, i enlighet med punkt (a), tros vara statiska och permanenta.⁸

Denna syn på kultur som en ny sorts rasism är det fler än Fredrickson som ställer sig bakom. I *Den jämställda rasismen och de barbariska invandrarna: "hedersvåld", kultur och skillnadens politik* som är ett kapitel i *Våldets topografier: betraktelser över makt och motstånd* skriver Minoo Alinia om diskursen i den svenska hedersvåldsdebatten och de konsekvenser vi kan koppla till den. Hon skriver:

”Vit” identitet [...] lever dock vidare och är fortsatt aktuell även i en postkolonial kontext trots att den egentliga koloniaviseringen har upphört. Den utmärker sig numera i diskurser och idéer om den västerländska kulturens överlägsenhet i och med att *den nya rasismen har ersatt ras med kultur.*⁹

Det hon gör är alltså att hon adderar ett postkolonialt filter på den linje Fredrickson för. Alinia har ett diskursvit angreppssätt och hittar tydliga exempel på hur debatten om hedersvåld har skapat ett ”vi” och ”dom” -tänk där ”de andras” kultur och etnicitet beskrivs som roten till problemet.¹⁰ Genom att referera till Zizek kallar hon denna typ av kategoriserade gruppkonstruktion för ”kulturisering av politik”.¹¹ Jag tolkar denna kulturisering av politik som ett exempel på vad som leder till den essentialisering av kulturbegreppet som Fredrickson beskriver.¹²

Skiljelinjen mellan vilka som är ”vi” och vilka som är ”de andra” har en lång historia och kan förstås utifrån den tid då det fortfarande talades öppet i termer av ras. Ideologin som användes för att rättfärdiga att Europa kolonialiserade stora delar av världen på

⁸ Fredrickson, 2002, s.170

⁹ Alinia, Minoo, ”Den jämställda rasismen och de barbariska invandrarna: ”hedersvåld”, kultur och skillnadens politik”, *Våldets topografier : betraktelser över makt och motstånd.*, 287-327, 2011 s. 311 [Egen kursivering]

¹⁰ Alinia, 2011, s. 291

¹¹ Alinia, 2011 s.298

¹² Fredrickson, 2002, s.169

1800-talet summeras i Rudyard Kiplings dikt "The White Man's Burden" från 1899. I stora drag handlar dikten om den "överordnade rasens" (den vita rasens) plikt att lyfta de barbariska vildarna ("de andra") upp till "civilisering".¹³ "The White Mans Burden" blir relevant för denna undersökning då visar på den mentalitet som historiskt sett har format den postkoloniala diskursen i vilken Kölndebatten utspelar sig.

För en förståelse av debatten är det också viktigt att ha insikt i vad kulturrelativism innebär. Det är en teori ur vilken jag har hämtat en del poänger. Kulturrelativism bygger på en uppfattning om att kultur ser olika ut världen över. Det finns ingen kultur som är mer korrekt än någon annan alltså finns det inga absoluta principer gentemot vilka vi kan döma andras beteende. Bedömningar bör därför göras *relativt* till den kulturen som den vars beteende vi utvärderar tillhör.¹⁴

Det är en viktig distinktion inom kulturrelativismen mellan etikrelativism och kunskapsrelativism. Det som handlar om bedömningar om någons handlande är rätt eller fel kan tillskrivas etikrelativismen. Etikrelativismen menar att dessa bedömningar bör göras relativt till den kultur som personen i fråga tillhör. Kunskapsrelativismen handlar snarare om de referensramar vi alla bär med oss och att dessa är kulturellt betingade, vilket betyder att en människas uppfattning om olika händelser är relativ till dennes kulturella bakgrund.¹⁵

Den etiska relativismen är med andra ord raka motsatsen till absolutism. Med absolutism menar jag tron på att det finns universella principer som gäller oberoende av sammanhang. Motsatsen, det vill säga etikrelativism, innebär att det inte finns någon moral i världen som kan ses som den "rätta". Detta är något som inte går ihop med det relativistiska synsättet är en feministisk ideologi. Feminismen bygger på universella principer

¹³ Fredrickson, 2002, s.107

¹⁴ Hatch, Elvin, *Culture and morality: the relativity of values in anthropology*, Columbia U.P., New York, 1983, s.3

¹⁵ Hatch, 1983, s.5

om jämlikhet och att kvinnor ska åtnjuta samma fri- och rättigheter som män.¹⁶ Vilket gör just etikrelativism och feminism oförenliga. Detta fördjupar jag i undersökningen.

2.1.2. Kölndebattens föregångare

Min andra frågeställning ämnar förstå vad som gör Kölndebatten olik de teman som vanligtvis diskuteras inom ramen för spänningar mellan multiculturalism och feminism. Teorin jag använder för att närma mig den frågan är främst tagen ur Susan Moller Okins antologi *Is Multiculturalism Bad for Women?*. Boken i sig är en debatt där tänkare från olika delar av världen har bemött Okins feministiska artikel med samma titel som boken, där hon ställer sig frågan ”vad ska vi göra med minoritetsrättigheter då dessa krockar med normen om jämlikhet mellan könen?”.¹⁷

Okin definierar feminism som att kvinnor ska åtnjuta samma fri- och rättigheter. Detta kommer alltså att vara den definition av feminism jag förhåller mig till. Jag kommer även använda hennes definition av multiculturalism vars essens är att minoriteters sätt att leva ska respekteras och skyddas med specifika grupprättigheter.¹⁸

I övrigt tar jag fasta på Okins resonemang kring varför grupprättigheter kan anses anti-feministiska. En av anledningarna hon lyfter är att grupprättigheter tittar på ojämlikheter som finns grupper emellan, snarare än att se till de ojämlikheter som finns inom gruppen - gruppmedlemmar emellan. En annan poäng hon gör är att grupprättigheter tar väldigt lite hänsyn till den privata sfären. Okin pekar ut den privata sfären som plattform för många utav de förtryck som kvinnor lever under.¹⁹

Den senare poängen utvecklar Okin och lägger mycket vikt vid. För att ge en förståelse av den privata sfärens roll i förtrycket handlar det främst om att kontrollera kvinnan,

¹⁶ Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s. 10

¹⁷ Okin, 1999, s.9

¹⁸ Okin, 1999 s.10

¹⁹ Okin, 1999, s.12

hennes kropp och reproduktion. Detta tar sig olika uttryck som exempelvis könsstypning och hedersvåld vilket Okin beskriver som att ”kultur” och ”tradition” ibland är ekvivalent med kvinnoförtryck. Hon frågar sig även varför en kvinna som är del av en annan kultur skulle få ett sämre skydd för sina rättigheter än en västerländsk kvinna då båda befinner sig i ett land där det finns lagstiftning ämnad att skydda kvinnors rättigheter. Betoningen i Okins artikel är på de kvinnor *inom* kulturen som får sitt skydd försämrat genom att grupprättigheter är måna om att skydda kulturen till varje pris.²⁰

Det är även relevant att ta in Minoo Alinias forskning kring hedersvåld eftersom detta är ett tema som vanligen uppkommer när det handlar om denna spänningsrelation mellan mångkultur och feminism. Som jag tidigare nämner är Alinia inriktad på diskurs och intresserad av hur ”vi” och ”dom” bildas. Hon ger inblick i hur användningen av ord som ”invandrarkvinnor” och ”invandarmän” bidrar till en objektifiering av de som benämns så. Detta indikerar att liksom debatten i Okins bok är offerrollen tillskriven ”de andras” kvinnor.²¹

Ur de bemötanden som Susan Moller Okins text får i boken har jag valt ut några poängar som jag förhåller mig till i analysen. En tänkare som stöttar Okins tes är Katha Pollitts som skriver att feminism, i sitt krav på jämställdhet mellan könen, sätter sig emot i stort sett samtliga världens kulturer. Detta påstående bygger hon på ett likställande mellan grupprättigheter och kulturrelativism. Tidigare i detta kapitel har jag presenterat kulturrelativismen och noterar dess oförenlighet med feminismen. Pollitt gör även en annan relevant notering, hon ställer nämligen frågan om vad som *är* kultur och hur en verkligen kan *veta* att det rör sig om en kulturell handling.²² Bonnie Honig är inne på liknande spår när hon lyfter hur kultur av vissa har används för att ursäkta för sina brutala handlingar. Hon skriver: ”Is it their Jewish, Christian or Muslim identity that makes them brutal ... or is it their brutality?”²³ I den här undersökningen tolkar jag det som en pro-

²⁰ Okin, 1999, s. 20

²¹ Alinia, 2011, s.297

²² Pollitt, Katha, ”Whose Culture”, i:Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s. 27-30

²³ Honig, Bonnie, ”My Culture Made Me Do It”, i:Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s. 36

blematisering av kulturbegreppet och att det idag finns en förväntning på att kultur ska vara förklaringsbärande, framförallt i fall då det rör kvinnokroppen.

En annan bemötande tänkare är Will Kymlicka. Han lägger sitt fokus på det som Okin menar att grupprättigheter lyckas och misslyckas med att göra. Det vill säga, lyckas med att skydda från ojämlikhet grupper emellan men misslyckas med att skydda individer från ojämlikhet inom gruppen. Kymlicka delar upp grupprättigheterna i två delar. En del är fall då medlemmar ur gruppen genom grupprättigheter vill göra anspråk på att begränsa andra medlemmars frihet. Detta är inte under några omständigheter okej skriver han. Den andra delen handlar däremot om att som grupp göra anspråk på skydd gentemot det externa samhället som till exempel språkrättigheter eller landrättigheter. Kymlicka menar att Okins resonemang saknar en rimlig användning av denna distinktion då hon menar att feminister bör vara skeptiskt inställda till hela konceptet grupprättigheter trots att hennes kritik riktar sig endast mot de interna anspråken som görs.²⁴

Bhikhu Parekhs text illustrerar ytterligare en poäng som görs i debatten. Han beskriver debatten som förs kring Okins text som att de allra flesta är överens om att minoritetsgrupper bör respekteras och skyddas, men att detta inte kan göras helt villkorslöst. Det är kring var denna gränsen går som diskussionen kretsar. Alla exempel som Okin lyfter i sin artikel är av en sådan extrem sort att ett fördömande är givet, det finns dock fall då detta är mindre klart skriver Parekh. Som exempel tar han upp polygami och undrar: Är det ett problem även i fall där både kvinnor och män får lov att vara polygama? Ett annat exempel han lyfter är könsstympling, som under orena och ofrivilliga förhållanden är rent skadligt och givetvis ska fördömmas men, enligt Parekh, är mer svårbedömt ifall det är en vuxen kvinna som själv tar beslutet. Senare skriver han att det är av vikt att undvika slutsatsen att de som inte delar *vår* syn på deras välmående är missledda och hjärntvättade offer för sin kultur. Parekh begrundar att det ibland är fallet men uppmanar till försiktighet i sammanhanget.²⁵ Det är den senare poängen jag kommer ta fasta på i analysen.

²⁴ Kymlicka, Will, "Liberal Complacencies", i: Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s. 31-35

²⁵ Parekhs, Bhikhu, "A Varied Moral World", i: Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s. 69-75

2.2. Metod

2.2.1. Redskap

Den metod jag tillämpar är talaktsteori och är tagen ur John Austins och Quentin Skinners teorier. Jag använder mig av detta perspektiv främst i undersökningen då jag besvarar den första frågeställningen: Vad gör kulturbegreppet i den svenska debatten efter nyårsnatten i Köln? Metoden fungerar snarare som en infallsvinkel än ett regelrätt tillvägagångssätt. Austin och Skinner ger mig även en viss terminologi vilket jag tydliggör nedan.

För att enkelt förklara denna infallsvinkel tillåter den mig att titta på språket ”in action”. Grundpremisen för talaktsteori är att ord kan vara handlingar. Austin kallar ett sådant yttrande för ett *performative*, en talhandling.²⁶ Det betyder alltså att språk *gör* och med denna grundpremiss blir frågeställningen kring vad kulturbegreppet *gör* begriplig.

Austin bryter ner talhandlingar i tre delar. Det första är den *lokutionära akten* - vad som sägs, den andra är den *illokutionära akten* - avsändarens intention och den tredje den *perlokutionära akten* - vilken är den effekt talakten har på mottagaren.²⁷ De av dessa begrepp som är intressanta och användbara i min undersökning är framförallt det perlokutionära elementet och det illokutionära elementet.

Skinner ger en djupare förståelse av Austins illokutionära och perlokutionära akt genom att belysa med ett mycket tydligt exempel: En polis ser en skridskoåkare ute på sjön och ropar ”isen är väldigt tunn”. Utöver att förstå ordens innebörd måste vi även förstå vad polisen gör i och med sitt uttalande. I detta fall varnar polisen, det innebär att i detta fall är den illokutionära kraften är varnande. Den perlokutionära effekten i fallet är de kon-

²⁶ Austin, J. L., Urmson, J. O. & Sbisà, Marina., *How to do things with words* [Elektronisk resurs], 2nd ed., Clarendon, Oxford, 1975, Lecture I, s. 6

²⁷ Austin, 1975, Lecture IX s.109

sekvenser som talakten ger, med andra ord hur skridskoåkaren reagerar.²⁸ Det är Skinners förståelse av Austins begrepp som jag tillämpar i analysen.

Jag har bakat ihop talaktsteorin med inslag ur Minoo Alinias diskursiva praktiker. Hon gör skillnad på *subjektivt våld* och *symboliskt våld*. Det subjektiva våldet är det fysiska våldet, det som vi ser, det som har en förövare och ett offer. Det subjektiva våldet är lätt att se och förstå. Det symboliska våldet däremot, är det som görs via språket. Detta våld sker då det genom språket skapas vissa ”sanningar” och världsbilder om hur saker och ting förhåller sig.²⁹ I min analys ser jag Alinias symboliska våld som en perloktionär effekt.

En annan insikt Alinia ger är att det inte enbart är relevant att fokusera på vad som sägs i debatten utan att det även är relevant att fokusera på vad som *inte* sägs.³⁰ Detta är vad som leder till en bristande nyansering av problematiken. Det ges en tillspetsad och enkel bild av problemet eftersom detta synsätt innebär att det finns en enkel lösning. I analysen undersöker jag därför även förklaringsfaktorer som *inte* lyfts fram och ser hur detta bidrar till raffinering av kulturbegreppet.

För att återgå till Skinner har det perspektiv han ger mig rättfärdigat mitt beslut att läsa kultur, etnicitet och härkomst som samma begrepp. Skinner betonar nämligen vikten av att förstå avsikt bakom språk. Språket är i sig intentionellt. Han gör skillnad på ord och begrepp i den bemärkelsen. Flera ord kan användas med en latent konsensus om att innebörden är den samma. Begrepp kan därför förstås som ”kluster” av ord. Skinner betonar att begrepp i sig inte har en innebörd - det är användningen som fyller begreppet med dess innebörd. Begrepp betyder således inget utan sitt sammanhang.³¹

Sammanhanget spelar stor roll för den tolkningen av talhandlingar som Skinner förespråkar. Han kallar kontexten för talhandlingen för ett ”slagfält” och som läsare måste

²⁸ Skinner, Quentin, *Visions of politics. Vol. 1, Regarding method*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, s.104-105

²⁹ Alinia, 2011, s. 291-292

³⁰ Alinia, 2011, s.293

³¹ Skinner, 2002, s.159

en vara medveten om vilken ”kamp” som den som utför talhandlingen utkämpar. Till exempel ger en förståelse av ”slagfältet” oss möjlighet att förstå ifall de användningar av begrepp i sammanhanget är vedertagna eller ifall de är uppseendeväckande och upp- rörande. Det blir intressant att undersöka vilka talhandlingar som är en ”kamp” i sig och vilka som är mer vedertagna. Skinner kallar det att ”no one is above the battle” eftersom ”slagfältet” alltid är relevant för att förstå de talhandlingar som görs. Talhandlingar måste alltid förstås i relation till de ”slagfält” i vilka de uttalas.³² Det är därför viktigt för denna undersökning att både ha inblick i det nutida läget och samtidigt se till det historiska perspektivet på kontextens utveckling. Exempel på denna utveckling ger ”the White Mans Burden” då den synliggör det synsätt som har format den nutida diskursen.³³

Austin och Skinner är alltså intresserade av vad språk gör. Det är således även jag. Jag kan inte nog betona att det är språket som jag undersöker i denna uppsats och vad språket gör, inte avsändaren.

2.2.2. Tillvägagångssätt

Eftersom den metod jag använder mig av snarare är en infallsvinkel än ett praktiskt tillvägagångssätt har jag på egenhand utvecklat detta för denna undersökning. Min process i undersökningens första del började med att jag läste alla artiklar var och en för sig för att se vad kultur gör i varje enskild artikel. När jag hade granskat artiklarna med hjälp av Fredricksons och Alinias teorier hade jag upptäckt ett antal punkter som jag ansåg värdefulla för att närma mig min frågeställning.

Det jag sedan har gjort för att läsningen av uppsatsen ska vara mer begriplig är att jag har styltat upp de punkter jag fann under genomläsningen och har sedan använt artiklarna för att förtydliga vad jag menar och visa exempel på var jag har hittat tendenserna i texten. Min andra frågeställning besvaras i form av en diskussion.

³² Skinner, 2002, s.7

³³ Fredrickson, 2002, s.107

3. Litteraturöversikt och tidigare forskning

I arbetet med att kartlägga forskningsläget inom det område som intresserar mig blev det tidigt klart att den diskussion jag ämnar ge mig in i vanligtvis har grundat sig i en debatt om hedersrelaterat våld. Som det framgår av min metod och teori finns det redskap att hämta ur denna debatt vilket jag gör ur Minoo Alinias text. Det är ett fält där det finns mycket som jag inte fördjupar mig i eller använder mig av i denna uppsats men som är bra att vara medveten om i sammanhanget. Detta forskningsfält är i sig lite av en spegling av de röster vi hör i Kölndebatten.

Ett exempel ur denna debatt är boken *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism* redigerad av Idris Ahmedi, Stieg Larsson & Cecilia Englund, utgiven 2004. Boken undersöker hedersvåldsdebatten i Sverige som blossade upp år 2002 kring mordet på Fadime Sahindal. Bokens nio skribenter närmar sig debatten i ljuset av det samtalsklimat som fanns i Sverige till följd av terrordåden i USA den 11 september, året före mordet på Fadime. Mycket utav slutsatserna i boken liknar Minoo Alinias syn på hur det talas i hedersvåldsdebatten om "vi" och "dom" och att det konstateras att bilden av det jämställda Sverige frekvent målas upp. Slutsatserna beskrivs i termer av kulturrasistiska och etnocentriska uttryck i debatten.³⁴

Ett annat exempel är den social-antropologiska forskaren Unni Wikans bok *Om heder* från 2009. Hennes vinkel är mer inriktad på vad heder är för något och hur vi kan förstå det. Hon undersöker rättsfall om hedersmord och fokus ligger på hur heder kan uppfattas som något att förhålla sig till.

Det finns en del punkter som skiljer *min* infallsvinkel, som handlar om de angrepp som skedde i Köln (tafsande, sexuellt våld och sexuellt ofredande), från den vi ser i debatten

³⁴Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004

om hedersvåld. Bland annat att själva övergreppen inte är något exklusivt tillskrivet de nyanlända männen utan något som *svenska* män har utsatt kvinnor för många gånger, och detta långt innan händelserna i Köln. Det är i det glappet Kölndebatten blir spännande och detta är som sagt något jag fördjupar i uppsatsens andra del.

Annan tidigare forskning hittar vi i antologin *Maktens (o)lika förklädnader* redigerad av Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Molinari vilken behandlar just relationen mellan feminism, etnocentrism och klass i Sverige. Det finns ett postkolonialt perspektiv i texterna och i introduktionen kan vi läsa:

Sociologerna Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Molinari menar att rasargumentet i biologisk mening inte längre är lika gångbara utan att det är "kulturen som dominerar retoriken" men främlingsfientlighet kan lätt döljas även i talet om "det mångkulturella samhället"³⁵

Det innebär att deras tes är ytterligare ett stöd till Fredricksons syn på kulturbegreppet som det nya rasbegreppet. Denna forskning är alltså mycket aktuell för det fält jag ger mig in i. Antologin analyserar även hur könsidentiteter skapas i rasifierat klassamhälle.

Jag har valt att inte lyfta ytterligare forskning i min litteraturöversikt än den ovan. Detta beror på att jag anser att delar av den litteratur jag använder mig av i teori och metod är illustrativa för det forskningsfält jag ger mig in i. Jag betraktar Susan Moller Okins bok *Is Multiculturalism Bad For Women?*³⁶ som en stor del av det fältet. Även, vilket jag nämner i presentationen av hedersvåldsdebatten, att Minoo Alinias kapitel *Våldets topografier : betraktelser över makt och motstånd*³⁷ är väldigt relevant för den forskningskontext som jag ser mitt arbete i.

Jag vill också i detta kapitel passa på att lyfta en sida av debatten som tillhör ett av de teman jag valde bort i min avgränsning av primärmaterialet då det föll utanför ramen för uppsatsen syfte. Den kan dock vara av relevant att kommentera temat här för att vidga förståelsen för Kölndebattens kontext. Temat är begreppet Taharrush gamea. Begreppet

³⁵ De los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Molinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige : en festskrift till Wuokko Knocke*, Atlas, Stockholm, 2002 s.19

³⁶ Okin, 1999

³⁷ Alinia, 2011

är ursprungligen myntat av Egyptiska feminister som behövde berika sitt vokabulär kring det patriarkala förtryck kvinnor i dagens Egypten får utså. Taharrush gamea syftar till situationer då kvinnor blir nedtystade i det offentliga rummet genom sexuella kränkningar. I den svenska debatten har begreppet översatts till att betyda ”våldtäkts-lek” eftersom ”gamea” liknar det engelska ordet ”game”. Detta är alltså en felaktig översättning. Det är ingen lek utan snarare en benämning på ett medel som används för att ta ifrån kvinnor deras rätt att röra sig i offentligheten. Begreppet har i Sverige kidnappats av högerextrema röster som menar att en ökad invandring skulle innebära att vi släppte in en *kultur* som innehåller något så sjukt som våldtäkts-lekar. Frågan som dock inte har diskuterats kring detta begrepp är huruvida det är egyptisk *kultur* att förtrycka kvinnor med sexuellt ofredande i offentligheten eller om det faktiskt är egyptisk *kultur* att kämpa för kvinnors rättigheter till offentligheten.³⁸

³⁸ Artiklar om Taharush gamea går att tillgodogöra sig i uppsatsens appendix.

4. Debatten i Köln

Jag vill inför analysen återigen betona att jag tittar på språket och vad språket gör. Avsändaren är alltså inte vad jag intresserar mig för. Jag tydliggör detta då jag är medveten om att det kan verka som att avsändaren är av vikt eftersom jag ständigt uttalar vem som är skribent. Detta gör jag snarare för att det ska vara enkelt att hålla isär texterna än för att det är relevant för analysen. I detta kapitel presenterar jag undersökning och analys löpande.

4.1. Vad gör kulturbegreppet i den svenska debatten efter nyårsnatten i Köln?

Efter övergreppen i Köln var alla på jakt efter en förklaring. Det verkar som att behovet av en förklaring kommer sig ur föreställningen om att vetenskapen varför något hänt ger redskapen att förhindra att något liknande händer igen.

4.1.1. Kultur ”förklarar”/ Onyanserad kulturanvändning

Det första vi kan identifiera är att många skribenter använder kultur som förklaring till att övergreppen ägde rum. Vissa antyder det subtielt som till exempel Patrik Kronqvist i *Expressen* 7 Januari: ”Där omringades kvinnor av grupper av män, främst av nordafrikanskt ursprung, som tafsade på dem. [...] Det hela påminner starkt om det som drabbade många kvinnor på Tahrirtorget i Kairo under den arabiska våren.”³⁹ Andra formuleringar är mer raka som exempelvis ur Rebecca Weidmo Uvells text den 14 januari som skriver: ”Att säga att kultur inte är den dominerande faktorn i de massövergrepp som skett är ett hån mot alla de reformer massa kvinnor under hundra år kämpat för.”⁴⁰

³⁹ Kronqvist, Patrik, ”Blunda inte för unken kvinnoosyn”, *Expressen* 2016-01-07

⁴⁰ Weidmo Uvell, Rebecca, ”Massövergreppen handlar lika mycket om kultur”, *Svt Opinion*, 2016-01-14

Kultur förväntas vara förklaringsbärande. Det är dock en stor skillnad mellan de fall där kultur förväntas bära hela förklaringen och de fall då kultur är närvarande, men utan att förväntas bära större delen av förklaringen. För detta avsnitt blir det relevant att fokusera, givetvis på det som skrivs, men även på det som utesluts.⁴¹ Det som inte skrivs, i form av fler faktorer som skulle kunna fungera förklaringsbärande, gör att kulturbegreppet tvingas stagnera för att kunna bära hela förklaringen.

Ann Heberlein text i Expressen den 13 januari är ett tydligt exempel på hur kultur används som ensam förklaring, helt utan hänsyn till andra förklaringsbärande faktorer:

Den minsta gemensamma nämnaren här tycks vara att männen ursprungligen kommer från länder i Nordafrika och Mellanöstern, länder med en oerhört patriarkal moral. Det här är länder där värderingar på ett fundamentalt sätt skiljer sig från våra. Kvinnor tillmäts lägre värde än män – och kvinnor som betraktas som sexuellt utlevande är horor.⁴²

I detta fall inbegrips ordet ”ursprung” i begreppet kultur. Heberlein illokutionära akt, alltså hennes intention då hon använder kultur, är att det ska förklara. För att det ska vara möjligt för kultur att bära hela förklaringen kräver det att kultur är något som följer med individen vart denne än går. Notera exempelvis att i stycket ovan skriver Heberlein om de förtryckande system som råder i länderna som förövarna har sitt ursprung i. För att detta ska vara relevant tvingas kultur bli något som följer med en människa, kultur är något en människa har. Det tvingas bli mer statiskt.

Tillåt mig att visa ett motexempel från debatten. Här bär inte just kultur förklaringen. Karen Austin skriver istället såhär i Svt Opinion den 12 januari:

Riskfaktorer för en kriminell utveckling och skyddsfaktorer mot en sådan förknippas med en rad egenskaper och attityder hos individen.

Unga män utvecklas i ett samspel mellan olika sociala sammanhang – bland annat familjen, skolan och kamratkretsen – som alla påverkar varandra.

Den kriminologiska forskningen har identifierat flera riskfaktorer för våld. De tydligaste riskfaktorerna under uppväxtåren är ekonomisk utsatthet i familjen, kriminalitet i familjen och för-

⁴¹ Alinia, 2011, s.293

⁴² Heberlein, Ann, ”’Rasist’ är tveklöst 2000-talets mest missbrukade ord”, *Expressen*, 2016-01-13

äldrars bristande tillsyn. På individnivå är det misslyckad skolgång, hyperaktivitet, dålig impuls kontroll och antisocialt beteende.⁴³

Karen Austins text har den illukutionära intentionen att uppmana till att undersöka alla de faktorer som skulle användas ifall förövarens nationalitet vore okänd. I en undersökning som Mino Alinia återger behandlar hon hur mäns våld mot kvinnor vanligen porträtteras beroende på förövarens etniska bakgrund. Där lär vi oss att förklaringen till att den svenska förövaren kunde begå våld ofta presenteras i termer av personliga problem (om det överhuvudtaget förklaras). Är det dock en ”utomeuropeisk” man som är förövare ges kollektivistiska förklaringar och det ges uppgifter om vilket ursprung denne har.⁴⁴ Det anses räcka som förklaring då det är ett narrativ som ”vi” känner igen: ”de andra” är ociviliserade och barbariska. Så som det har varit sedan ”the White Man’s Burden”. Kulturbegreppet i Heberleins text används på samma sätt, det förväntas kunna förklara allt. Detta kan vi förstå i ljuset av Skinners tankar om talarens ”slagfält”. Att anta att kultur är förklaringen är vedertaget accepterat och något som känns igen. Karen Austin däremot, ger en förklaring som vanligtvis skulle användas för att förklara en svensk förövares våld.

Alla dessa förklaringsbärande faktorer som Karen Austin använder för att problematisera övergreppen i Köln hjälper även att belysa vad Heberlein inte nämner. Som jag tidigare var inne på kan det som inte sägs spela stor roll. Om kultur vore förklaringsbärande skulle det innebära att en människas ursprung för med sig att denne har en rad värderingar, åsikter och synsätt. När kultur är det enda begreppet som bär förklaringen låser det fast människor i deras kulturer. Detta går att se som ett steg mot den determinism som Fredrickson menar att ”ras” hade men som nu har överförs på kulturbegerppet.⁴⁵

⁴³ Austin, Karen, ”Det handlar om män i grupp - inte etnicitet”, *Svt Opinion*, 2016-01-12

⁴⁴ Alinia, 2011 s.304

⁴⁵ Fredrickson, 2002, s.169

4.1.2. Kultur skapar klyftor mellan illokutionär akt och perlokutionär effekt

Denna punkt handlar om vad jag upptäckte när jag närmade mig skribenternas illokutionära akter. Jag har redan snuddat vid ämnet i diskussionen om Heberleins text. Jag anser att den intention hon har i sin användning av kulturbegreppet är att förklara att övergreppen skedde. Denna illokutionära akt är återkommande i flera av de artiklar som har varit underlag för arbetet. Det är även många skribenter som har som intentionen att varna. Den illokutionära akten är alltså varnande. Jag kan kort belysa detta genom två exempel. Özge Öner i DN skriver ”Att bara importera och i tysthet tolerera oönskade kulturella sedvänjor gynnar allra minst flickor och kvinnor i Sverige”⁴⁶ och Patrik Kronqvist i Expressen formulerar sig på följande sätt ”Lika fel som det är att dra alla individer i en grupp över en kam, lika naivt är det att tro att alla som kommer till Sverige blir goda feminister så fort de passerat Öresundsbron.”⁴⁷ Jag gör en tolkning att dessa två meningar är varningar för att de människor som invandrar för med sig en odräglig kvinnosyn. Det är en varning för den odrägliga kvinnosynen, ett problem som måste tas på allvar enligt skribenterna.

Ytterligare exempel återfinns i Alexandra Ivanov text ”där behöver vi börja: det finns en nedsättande kvinnosyn i flera av dessa länder och i takt med att människor har rört sig till Europa har detta även blivit vår angelägenhet.”⁴⁸ Hon varnar för en patriarkal mentalitet som vi måste göra oss av med. Texten antyder även att patriarkala problem är något helt nytt i en europeisk kontext. I likhet med det vi såg i Heberleins text, saknar även Ivanov nyanser i sin användning av kulturbegreppet. ”Den nedsättande kvinnosynen” blir något som sitter ihop med människan som flyttar sig från en fysisk plats där det finns ”en nedsättande kvinnosyn”. De svepande språket slukar med sig en hel grupp människor som alla blir misstänkta för att ha ”drabbats” av en dålig kvinnosyn. Detta är talhandlingens perlokutionära akt - den skrämmer. Den skapar rädsla. Den skapar även en världssyn byggd på dikotomier, vi/dom, västerländsk/främling, jämställd/förtryckande. Att språket skapar denna uppfattning och denna syn på människor är i sig förtryc-

⁴⁶ Öner, Özge, ”Visst handlar kvinnosyn om olika kulturer”, *Svd*, 2016-01-19

⁴⁷ Kronqvist, 2016-01-07

⁴⁸ Ivanov, Alexandra, ”Inga fler ursäkter”, *Svd*, 2016-01-07

kande. Det är en symbolisk våldsakt mot de som blir allt mer misstänkta i takt med att denna ”sanning” produceras och reproduceras.

Synen på ”de andras” kultur som barbarisk verkar inte var något utstickande eller upp-
rörande vilket går att förstå utifrån den lärdom vi har om ”slagfältet”. Vi har därmed än
mindre anledning att tro att intentionen på något vis är att skapa rädsla eller hat mot
andra grupper. Att använda kulturbegreppet på detta vis är ingen ”kamp” i sig för att tala
i Skinners termer. Att använda kultur på detta vis är redan del av ett accepterat synsätt
vilket gör att dikotomierna ständigt återskapas.⁴⁹

Det som är värt och notera i fallet är att det sker en klyvning mellan vad jag identifierar
som illokutionär akt och vad jag identifierar som perlokutionär akt. Denna upptäckt är
något som går att se på flera ställen i texterna ur debatten. Debattörerna använder sig av
ett narrativ som är bekant men istället för att som tidigare tala om ”rasskillnad” är det
”kulturskillnad” som får stå för förklaringen till varför ”vi” är överordnade. Problemet
är att kultur blir något en person inte kan komma undan - kultur är bundet till personer.
Det är en ofrivillig perlokutionär effekt.

Denna perlokutionära effekt är alltså i linje med det som Fredrickson beskriver som en
raffinering av kulturbegreppet. För att det dock ska vara fullbordad rasism kräver Fre-
dricksons definition fortfarande att följande punkter skall vara införlivade: a) *Tron på att
skillnaden etniska grupper emellan är statisk och permanent.* Detta är det emellertid
ingen som förespråkar utav skribenterna jag har undersökt utan de lösningar som indi-
keras är i stora drag i fråga om anpassning. Jag går in djupare på detta senare. Den andra
punkten som måste vara införlivad för Fredricksons definition är: b) *Först när en etnisk
grupp vill eliminera en annan etnisk grupp baserat på skillnader som, i enlighet med
punkt (a), tros vara statiska och permanenta, först då är det fråga om rasism.*⁵⁰ Det
finns det heller ingen som förespråkar, inte ens i närheten. Det som går att konstatera
utifrån detta är att det inte är en fråga om rasism i dessa texter. Det gör det dock inte
ointressant att språkhandlingarna i denna debatt bidrar till att ta steg i den riktningen,

⁴⁹ Skinner, 2002, s. 10

⁵⁰ Fredrickson, 2002, s.170

om än ofrivilliga, genom raffinering av kultur. Jag uppmanar till att behålla tanken om det ofrivilliga i bakhuvudet.

Att den perlokutionära effekten är en ökad raffinering är något som Jan Lewenhagen noterar i DN den 12 januari:

Samtidigt rapporterar muslimernas centralråd i Tyskland hur en våg av hat sköljt över dem sedan det blev känt att gärningsmännen sannolikt kom från Nordafrika och arabländerna.[...] – Den bruna mobben har fått fritt utlopp för sitt hat mot muslimer och utlänningar sedan de tycker sig ha fått sina fördomar bekräftade, säger han⁵¹

Jag är medveten om att Jan Lewenhagen skriver om de reaktioner som händelserna genererade i Tyskland. Men det är trots det intressant att lyfta hans notering om bekräftade fördomar. Att ge ytterligare vikt åt redan accepterade ”sanningar” skapar hat och rädsla.

Åter till Sverige och en tydlig illustration av den ofrivilliga raffineringen av kulturbegreppet syns i Ann Heberleins text då hon skriver ”Andra kulturer har andra värderingar och normer angående manligt och kvinnligt, angående sexualitet.”⁵² En bestämd beskrivning om hur världen ser ut. Här konstrueras genom kultur en ”sanning” som gör våld på de människor som räknas in i kulturen utan att själva ha ett val. Vad kultur gör är alltså att forma bilden av ”de andra”.

4.1.3. Kultur likställer ”svenskheter” med ”jämställdhet”

Ytterligare någonting som kulturbegreppet gör i debatten är att den formar svenskheten. Detta återkopplar starkt till det dikotomin-skapande som synliggjorts tidigare i analysen. Den onyanserade, svart-vita bilden av hur världen ser ut formas ständigt genom hur kultur används i debatten. Kultur bidrar inte bara till att forma ”de andras” kultur utan formar även ”svensk” kultur.

⁵¹ Lewenhagen, Jan, ”Hatvåg mot muslimer efter övergreppen i Köln”, *DN*, 2016-01-12

⁵² Heberlein, 2016-01-13

Innan jag fördjupar detta vill jag vara noga med att påpeka att jag inte hävdar att det inte finns någon skillnad i hur det är att leva som kvinna i länder där det patriarkala förtrycket är institutionaliserat från hur det är att leva som kvinna i ett land där den patriarkala makten är övervägande strukturell. Jag är medveten om skillnaden på länder där den patriarkala maktordningen är instiftad i lagen på olika vis och de patriarkala problem som återfinns i exempelvis ett land som Sverige. Det är givetvis så att förtrycket ser olika ut. Det jag däremot problematiserar är synen på att varje människa är bunden till en kultur. Özge Öner skriver:

Kulturen och samhällsinstitutioner spelar en stor roll i att avgöra vad som är acceptabelt eller ej. Självfallet har de flesta män, som är uppvuxna i länder där konsensus råder att det är kvinnornas och inte männens skyldighet att undvika sexuella övergrepp, en helt annan syn på hur man bör bete sig mot kvinnor än de flesta svenska män.⁵³

Bilden av att våra institutioner är en spegling av folket är problematisk då debatten handlar om att dra skiljelinjer mellan folk som numera befinner sig under samma institutioner - det vill säga de svenska. En kan fråga sig var gränsen går, hur länge måste en person ha varit i Sverige för att kunna räknas in i svensk kultur? Detta är inget som besvaras eller problematiseras. Det som skrivs bygger på tydliga gränsdragningar och enkla kollektivistiska förklaringar. Resonemanget skulle försvagas avsevärt ifall dessa nyanser skulle adderas vilket jag tror är anledningen till att de undanhålls.

Resonemanget bygger även på att Sverige kan fungera som föredöme när det kommer till jämställdhet. I texterna sker en ständig förstärkning av den goda svenska självbilden. Lasse Wierup frågar sig ”Handlar det om en attack på västerländsk jämställdhet?” i DN 9/1⁵⁴ och två dagar dessförinnan skrev Patrik Kronqvist i *expressen*:

Sverige kallas ibland för "landet lagom". Men i själva verket bor vi i världens mest extrema land, enligt World Values Survey. WVS mäter värderingar hos invånare i olika länder längs två axlar: överlevnad/självförverkligande samt traditionella/sekulära. Svenskarna är både det mest sekulära folket och det som värderar självförverkligande högst av alla. [...] Lika fel som det är

⁵³ Öner, 2016-01-19

⁵⁴ Wierup, Lasse, ”Kvinnors rätt att festa säkert kan inte offras”, *DN* 2016-01-09

att dra alla individer i en grupp över en kam, lika naivt är det att tro att alla som kommer till Sverige blir goda feminister så fort de passerat Öresundsbron.⁵⁵

Ett annat exempel på samma typ av likställning med svenskhet och jämställdhet ser vi i Rebecca Weidmo Uvells text den 14 januari:

Enligt World Economic Forums Gap Gender Index 2015 hamnade Sverige på en glädjande fjärdeplats av 145 länder. Syrien, varifrån flest människor sökte asyl från i Sverige 2015, kom på plats 143. [...] Att säga att kultur inte är den dominerande faktorn i de massövergrepp som skett är ett håll mot alla de reformer massa kvinnor under hundra år kämpat för. Steg för steg för att ge oss den fantastiska jämställdhet som vi har i Sverige 2016. Vi kan inte samtidigt vara bäst i världen på jämställdhet och sedan säga att det inte är någon skillnad mellan länder.⁵⁶

Denna typen av formuleringar är i min mening missriktade då jämställdhet är något vi bör sträva efter i egenskap av att det är just jämställdhet, dess egenvärde, inte i egenskap av att det är något ”typiskt svenskt”.

Något annat som går att notera är hur även det svenska kulturbegreppet raffinerats. Både Kronqvist och Weidmo Uvell bygger upp bevis kring hur svenskar *är* - svenskar strävar efter självförverkligande, svenskar är sekulära men framförallt: svenskar är jämställda. Formuleringarna skapar ”sanningar” men nu rör det den svenska självbilden. ”Vi” är jämställda. Det är ett steg i riktningen mot att forma en hierarki kulturer emellan. Även om det, som jag klargjorde tidigare i analysen, inte är en fråga om rasism så är det en knuff i riktningen mot Fredricksons andra princip; b) *ifall en etnisk grupp vill eliminera en annan etnisk grupp baserat på skillnader*.⁵⁷ Detta förutsätter en hierarkisk syn på kultur vilket jag påstår den upphöjda bilden av svenskhet kan bidra till.

Vidare menar Weidmo Uvell att det är ”ett håll mot alla de reformer massa kvinnor under hundra år kämpat för” att inte förklara Köln-övergreppen genom kultur. Detta påstående innebär ett antagande om att patriarkal hierarki är knuten till kultur och statistiskt

⁵⁵ Kronqvist, 2016-01-07

⁵⁶ Weidmo Uvell, 2016-01-14

⁵⁷ Fredrickson, 2002, s.170

förankrad i kultur. Hårddraget innebär det för en person som identifierar sig med en kultur, alternativt blir identifierad av en utomstående att tillhöra en kultur, att denne tvingas förhålla sig till bilden av det patriarkala förtryck som förknippas med denna kultur. Detta är problematiskt eftersom det innebär att kultur blir deterministiskt.

Ytterligare något som kan vara problematiskt med likställandet mellan ”svenskhet” och ”jämlighet” är att de problem som faktiskt finns i Sverige trivialiseras och blir inte tagna på allvar. Strukturell analys accepteras bara ifall det talas om ”de andra” och ”deras kultur” men inte om det talas om befintlig patriarkal struktur i Sverige. Som det har sett ut i denna debatt har patriarkala förtryck blivit taget på allvar först när det talas om ”de andras kultur”. Katrine Marçal skriver om just denna dubbelmoral i *aftonbladet* den 10 januari:

Sexuella övergrepp brukar ofta ske i sammanhang där många män är berusade i grupp. I Tyskland har man i årtal debatterat det tafsande, de övergrepp och de våldtäkter som sker varje år i och runt öltälten under Oktoberfesten i Bayern. Men den debatten har aldrig kommit i närheten av den intensitet som vi har sett gällande Köln de senaste dagarna. Detta har delvis att göra med att problemen under Oktoberfesten inte verkar ha varit i samma omfattning, men framför allt för att förövarna i Köln i huvudsak uppges ha varit utlandsfödda män från Mellanöstern och Nordafrika.⁵⁸

I Marçals text är kulturbegreppets intention att avslöja dubbelheten. Texten pekar på hur sexuella trakasserier tas på allvar först när de kopplas samman med kultur. Just att självbilden är att ”vi” är jämställda gör att Marçals kulturanvändning går i strid genom att göra jämförelser mellan ”västerländskt” sexuellt förtryck med ”de andras” sexuella förtryck. Texten strider därigenom mot rådande förståelse av vad kultur ska kunna göra, nämligen förklara.

4.1.4. Kultur föreslår lösning

Några av de skribenter som identifierar kultur som förklaring till att Köln-övergreppen ägde rum, kommer med förslag på vilka krafttag de anser bör tas för att hantera detta.

⁵⁸ Marçal, Katrine, ”De utsatta kvinnorna har glömts, en rasistisk dubbelmoral i Köln”, *Aftonbladet*, 2016-01-10

En linje som förs är att det måste börja bli okej att tala om kultur. Rebecca Weidmo Uvell förespråkar denna linje då hon den 7 januari skriver: ”Vi måste kunna prata om att vissa utländska män har en kass kvinnoyn som till viss del beror på kulturella och religiösa skäl.”⁵⁹ Likaså Patrik Kronqvist som skriver ”Händelserna i Köln har lett till en livlig debatt i Tyskland om värderingar och kvinnoyn kopplade till invandring. Det är frågor som vi borde debattera även i Sverige.”⁶⁰ Det ena förslaget på hur dessa problem ska hanteras är alltså att vi ska våga prata om problemen. En diskussion om detta skulle tvinga mig in i debatten om huruvida svensk media märkade att övergreppen i Köln hade ägt rum. Detta tema är något jag väljer bort redan i mitt val av primärmaterial.

Det andra vanliga förslaget på hur detta problem ska hanteras är att Sverige ska utbilda i normer. Det är dock lite oklart exakt vem det är som ska utbildas men i stora drag åsyftas de som är nyligen anlända till Sverige. Detta förslag hänger tätt ihop med den svenska självbilden om att ”vi” är jämställda, som jag skriver om i föregående punkt. Självbilden lyser exempelvis igenom här då Kronqvist skriver: ”Det svenska samhället, från Migrationsverket till skolan, måste tydligt stå upp för normerna om jämställdhet och tolerans.”⁶¹ Samma sak går även att illustrera med Rebecca Weidmo Uvells från 14 januari ”Och det är tydligt att någon form av utbildning av nyanlända måste till för att höja kunskapsnivån om vilken värdegrund vi har här och vilka rättigheter kvinnor har i Sverige.”⁶²

Att fördjupa sig i vad ett sådant normbildningsprojekt för med sig är för stort för att rymmas i denna uppsats. Jag undviker därför att fortsätta i den riktningen. Vad jag däremot har utrymme för att hantera är kopplingen till den svenska självbilden i relation till ett sådant förslag.

Nedan har jag valt ut två exempel som tydliggör den problematik som har presenterats ovan i samband med jämställdhet och svensk självbild. Det ena är hur Gudrun Schyman och Linnéa Bruno formulerar sig kring kultur:

⁵⁹ Weidmo Uvell, Rebecca, ”Vidrig kvinnoyn ska inte sopas under mattan”, *Svt Opinion*, 2016-01-07

⁶⁰ Kronqvist, 2016-01-07

⁶¹ Kronqvist, 2016-01-07

⁶² Weidmo Uvell, 2016-01-14

Normer och sedvänjor är föränderliga – det finns ingen ursprunglig och statisk folksjäl som styr våra beteenden. I allt fler länder når arbetet mot könsstymning framgång. Genom ökad kunskap förstår människor att det är skadligt. På samma sätt kan vi tillsammans motverka trakasserier och våld.⁶³

Det andra exemplet rör hur Heberlein formulerar sig:

De värderingar vi växer upp med. De normer som omger oss påverkar naturligtvis oss, vår moraliska identitet och vårt agerande. Värderingar är sega, vilket betyder att de tar tid att ändra. Vi har gjort ett gott arbete i Sverige. Sverige är ett, relativt sett, jämställt land. Män och kvinnor åtnjuter samma fri- och rättigheter. Det finns problem även här, inte minst med sexuellt våld, men vi har kommit en bit på väg. Andra kulturer har andra värderingar och normer angående manligt och kvinnligt, angående sexualitet. Detta måste diskuteras, på riktigt, inte trivialiseras och relativiseras.⁶⁴

Båda artiklarna talar om hur vi kan förhålla oss till kultur. Det alla tre är överens om är att kultur är föränderligt och ingen av formuleringarna hävdar att kultur är statiskt. Schyman och Bruno poängterar till och med hur viktigt det är att kultur *inte* ska ses som statiskt vilket är en grundläggande punkt för att undvika att hamna i ett kulturbegrepp som tillåter oss att flagga för rasism i enlighet med Fredricksons definition.⁶⁵ Formuleringarna skiljer sig avsevärt i synen på vilken potential för utveckling som finns. Schyman och Brunos text pekar på att kunskap är ett redskap för att ta sig ur normer som är skadliga. I Heberleins stycke däremot, ser vi att vikten ligger vid att behålla den ”svenska jämställdheten”. Detta kombinerat med hennes fokus på att värderingar är just sega och att andra kulturer har andra värderingar gör, trots att hon markerar en medvetenhet om att värderingar kan förändras, att kulturbegreppet blir tigare och tillåter fördomar om människor som räknas in i ”den andra” kulturen. Samtidigt skapas ”svenskheter” som det goda och fulländar dikotomin.

⁶³ Bruno, Linnéa, Schyman, Gudrun, ”Stängda gränser är inte rätt svar på sexuella trakasserier”, *metro*, 2016-01-08

⁶⁴ Heberlein, 2016-01-13

⁶⁵ Fredrickson, 2002, s.169

4.1.5. Kultur och kulturrelativism

Den sista punkten jag tar upp under denna frågeställning är egentligen kopplad till kulturrelativism snarare än just kulturbegreppet. Som jag skriver i teorikapitlet är kulturrelativism synen på att det inte finns någon kultur som är mer korrekt än någon annan; alltså finns det inga absoluta principer gentemot vilka vi kan döma andras beteende.⁶⁶

Jag har under min läsning noterat att vissa skribenter kritiserar andra röster i debatten för att ha använt sig av kulturrelativistisk logik i sina resonemang. Det jag har noterat är att det görs rent av felaktiga påståenden.

Ett exempel på detta är Rebecca Weidmo Uvell som den 7 januari skriver:

För vi ska inte under några omständigheter skapa oss ett samhälle heller i Sverige där vidrig kvinnosyn och sexuella övergrepp sopas under mattan med *kulturrelativismens* kvast. Då får vi ett samhälle där olika regler gäller olika människor beroende på etnicitet. Där vi tummar på de regler och den värdegrund vi satt upp som standard för hur man ska bete sig mot varandra.⁶⁷

I ett senare skede av debatten, den 14 januari, följer hon upp med:

de socialistiska feministerna [...] De har inga problem alls med att relativisera det hedersvåld som finns i Sverige sedan länge till exempel. Standardsvaret är just detta – att kultur är ointressant utan det handlar bara om män generellt.⁶⁸

Det första som är värt att notera är att kulturrelativismen kräver att en accepterar premissen att kultur förklarar beteende för att överhuvudtaget kunna ha en kultur att relativisera gentemot. Någon som menar på att övergreppen kan förklaras genom patriarkala strukturer är således inte kulturrelativist eftersom denne inte accepterar kultur som förklaring. Jag tar inte ställning till huruvida ett sådant resonemang är rätt eller fel utan påstår endast att det inte är en fråga om kulturrelativism. Det är det ena. Det andra är att Weidmo Uvell påstår att övergreppen har blivit accepterade på kulturrelativistiska grun-

⁶⁶ Hatch, 1983, s.3

⁶⁷ Weidmo Uvell, 2016-01 [egen kursivering]

⁶⁸ Weidmo Uvell, 2016-01-14

der, vilket även det är en felaktig uppfattning. Samtliga skribenter jag har läst fördömer övergreppen, meningsskiljaktigheten ligger i frågan kring *varför* det skedde.

En skribent som har upprört många med sin analys är Hannah Fahl i DN den 8 januari där hon driver tesen: ”*Den gemensamma nämnaren vid övergreppen är kön, inte etnicitet*”⁶⁹. Hennes syn på nyårsnatten i Köln är att ”Det är en fasansfull händelse, ofattbar, och också så... bekant. Principen, inte skalan. Så där organiserat och massivt är det sällan, men i miniatyr händer det varenda dag.” Det är detta som har upprört så många. Att någon vågar mena på att de problem som vi har med patriarkalt förtryck i Sverige överhuvudtaget går att spåra till samma källa som patriarkalt förtryck som finns i andra delar av världen.

Fahls artikel sticker ut i sin övertygelse om att patriarkalt förtryck är ”principen”, för att använda hennes ord, som förklarar att denna typ av övergrepp kan hända. Hon kopplar loss det patriarkala förtrycket från kulturbegreppet och gör det till en egen problematik som absolut bör bekämpas. Det är dock otydligt i artikeln ifall det finns en medvetenhet om de skillnader i hur långt kvinnokampen har kommit i olika delar av världen vilket också är något som har gjort att denna artikel har fått utså mycket kritik.

Viss kritik är helt obefogad och tyder på antingen att budskapet inte nått fram eller att felcitering används för att vinna mark för sina egna poänger. Nedan kan vi se hur Hannah Fahls påstående att ”Mäns våld mot kvinnor finns i vardagen *på en glidande skala från sådant som vi nästan inte längre orkar registrera till våldtäkter, misshandel, massöverfall.*”⁷⁰ Det återges i Heberleins artikel på följande vis ”Hanna Fahls bisarra påstående att ’mäns våld mot kvinnor finns i vardagen *så att vi knappt längre orkar registrera våldtäkter, misshandel, massöverfall*’ är tack och lov felaktigt.”⁷¹ Det är en felcitering av rang som ändrar hela budskapet i Fahls text. Poängen Fahl gör med att det är en ”glidande skala” är just att patriarkalt förtryck kan se olika ut, men att de är sprungna ur samma källa. I Heberleins artikel är poängen att kultur och patriarkalt förtryck hänger samman och därför gynnas hennes text av att visa på att Fahls ”bild” av hur det patriar-

⁶⁹ Fahl, Hannah, ”Den gemensamma nämnaren vid övergreppen är kön, inte etnicitet”, *DN*, 2016-01-08

⁷⁰ Fahl, 2016-01-08 [egen kursivering]

⁷¹ Heberlein, 2016-01-13 [egen kursivering]

kala förtrycket i Sverige ser ut - ”här registrerar vi inte ens misshandel och våldtäkt” - är totalt oigenkännlig. Den felaktiga citeringen gör frågan om jämställdhet till en fråga om att antingen vara eller inte vara jämställd. Svaret i den svartvita uppdelningen blir att ”Sverige är jämställt”. Problemet är att detta gör att just graderna och nyanserna av patriarkalt förtryck osynliggörs.

4.2. Var kan vi placera Kölndebatten i spänningsrelationen mellan feminism och mångkultur?

Just Hannah Fahls artikel ger en mycket bra övergång till uppsatsens andra frågeställning som behandlar debatten i sin helhet. Hon representerar den del av debatten som ser allt patriarkalt förtryck som mer eller mindre starka utspel av samma grundläggande princip. Jag tittar nu på debatten utifrån. Som jag varit inne på tidigare är det inte helt nytt att diskutera patriarkalt förtryck kopplat till kultur. Det finns en hel del diskussioner om vad detta innebär i mångkulturella samhällen vilket Susan Moller Okins bok illustrerar.⁷² Jag ställer mig nu frågan vad det är som gör Kölndebatten annorlunda från hedersvåldsdebatten och debatten som förs i Okins bok.

En del i det som gör Kölndebatten unik är att den exploderade långt innan någon visste vad det var som egentligen hänt. Det är därför jag anser att Fahl ger en lämplig övergång. Köln-övergreppen saknar den tydliga kulturförankringen som finns när det talas om sedvänjor som exempelvis könsstympling. Detta är något som Bruno och Schyman uppmärksammar i Metro 8 januari: ”vissa former av övergrepp och förtryck är nya i Sverige. Könsstympling är ett sådant våld som vi måste lägga mer resurser på att förebygga och ge de som utsätts bästa möjliga vård.”⁷³ Detta uttalande går att se i ljuset av Pollitts⁷⁴ och Hoings⁷⁵ poänger av att det i vissa lägen råder en osäkerhet ifall det rör sig om en kulturell handling eller om det är fråga om personliga förklaringar. Det finns dock en väsentlig skillnad. I Kölndebatten har kultur tillskrivits en förklaringsbärande roll utan att det har funnits en full överblick på vad som hände. I de fall Pollitt och Hoing syftar till är det gärningsmannen som tilltar kultur för att lätta på den personliga ansvarsbördan.

Denna förvirring kring huruvida kulturen kan ses som förklaringsbärande är just roten i debatten. Det specifika fenomenet våld-mot-kvinnor är ingen ny företeelse som vi har

⁷² Okin, 1999

⁷³ Bruno & Schyman, 2016-01-08

⁷⁴ Pollitt, 1999, s.28

⁷⁵ Hoing, 1999, s.36

”importerat” vilket även Schyman och Bruno noterar ”Sexuella trakasserier är inte ett nytt problem i Sverige, som vissa tycks tro.”⁷⁶ Här blir det ett glapp mellan hur Okins diskussion går och vad som skrivs i fallet Köln. Okins teori bygger på en övertygelse om det patriarkala förtrycket som kulturellt förankrat. En sådan övertygelse är mer rimlig i de fall av förtryckande sedvänjor som hon lyfter i sin artikel, så som barngifte, hedersvåld och könsstympning⁷⁷. Osäkerheten kring hur pass ”nytt” det fenomen som ägde rum i Köln faktiskt är i en västerländsk kontext är alltså en del av det som ger Kölndebatten dess unika karaktär.

Den andra delen som får Kölndebatten att sticka ut är frågan om vem som bär offer-rollen. Om vi till exempel jämför hur samtalet vanligen går när det handlar om hedersvåld upptäcker vi att i Köln är ”den västerländska kvinnan” offer, medan i berättelser om hedersvåld är det ”invandrarkvinnan”.⁷⁸ Detta är även genomgående i diskussionen som förs kring Okins artikel. Den debatten fokuserar på krocken mellan feminism och grupprättigheter och med överhängande majoritet är de ”offer” som lyfts fram kvinnor ur samma kultur som är förtryckande. Det är dessutom fokus på den privata sfären i Okins resonemang, men Köln-övergreppen skedde i offentligheten.⁷⁹ Att det vanligtvis inte är ”vi” som drabbas innebär att det språkbruk som debatten är uppbyggd kring och de argument som vanligen formuleras kommer ur en debatt där ”offer-karaktären” objektifieras och hålls på distans. Debatten efter Köln är driven av redan tidigare etablerade åsikter vilka är formade i bland annat hedersvåldsdebatten. Kölndebatten har adopterat delar av sitt språkbruk från hedersvåldsdebatten vilket kan vara en del i att förklara den låga närvaro som de utsatta kvinnorna i Köln hade i debatten.

Det är helt enkelt inte *dem* det handlar om. Det går även att förstå ur Parekhs syn på att vi bör undvika tron på att ”vi” vet vad som är bäst för ”dom”. I fallet Köln är det ju ”vi” som är kvinnorna som råkat ut för sexuella kränkningar. Detta innebär att det inte längre handlar om att tillskriva sig rätten att tycka att ”dom” inte förstår sitt eget bästa. Nu

⁷⁶ Bruno & Schyman, 2016-01-08

⁷⁷ Okin, 1999, s. 18

⁷⁸ Alinia, 2011 s.313 & 305

⁷⁹ Okin, 1999

handlar det istället om att ”vi” vet vårt eget bästa. Detta är en av de tydliga skillnader som går att se mellan debatten efter Köln och hedersvåldsdebatten.

För många i debatten har det varit mindre viktigt att reda ut denna osäkerhet kring vad som faktiskt var föreliggande. Åsikterna kommer inte ur händelserna i Köln utan händelserna har snarare används för att föra fram poänger som funnits där hela tiden. I debatten sammanbakas dessa poänger med en feminism för att rättfärdigas och få bäring. Övergreppen ligger i en oklar zon mellan de som vill göra motstånd mot en global patriarkal struktur och de som vill varna för att de människor som kommer hit tar med sig en kultur som är patriarkal. Det gör att övergreppen i Köln fungerar som en brygga mellan två samtalslinjer. De som menar att patriarkalt förtryck är en fråga om kultur och de som menar på att patriarkalt förtryck måste stå för sig, frikopplat från kultur och att det är *detta* som måste bekämpas snarare än ”de andras kultur”.

Om vi återkopplar till Okins tankar tror hon dock att en sådan frikoppling inte är möjlig att genomföra eftersom det patriarkala förtrycket är såpass djupt integrerat med ”kultur” världen över. Helt enkelt, om vi inte skyddar de patriarkala beståndsdelarna av ”kulturer” finns det inget kvar att skydda av ”kulturen”. Detta eftersom kultur och patriarkalt förtryck är såpass tätt sammanlänkade enligt Okin.⁸⁰ Kymlickas distinktion mellan interna anspråk på begränsningar och externa anspråk på skydd går däremot att sammankoppla med det senare; att patriarkalt förtryck kan bekämpas utan att det görs genom att bekämpa hela ”kulturer”.⁸¹

Sammanfattningsvis kan vi se att Kölndebatten har ett nära släktskap med just de diskussioner som förs gällande hedersvåld och debatten som förs i Okins bok. Den gemensamma nämnaren är jakten på en balans mellan kulturellt förtryck och könsförtryck. Det finns dock två övergripande skillnader debatterna emellan vilka jag har uppmärksammat ovan. Den ena är kunskapen om bakomliggande orsak, Kölndebatten blommade ut långt före någonting var konstaterat och baserades i stor utsträckning på förutbestämda föreställningar. Den andra skillnaden är vem som porträtteras som offer - ”invandrarkvin-

⁸⁰ Okin, 1999, s. 23

⁸¹ Kymlicka, 1999, s. 32

nan” eller den ”västerländska kvinnan”. Utifrån dessa faktorer kan vi närma oss en förståelse rörande varför Kölndebatten har väckt så många människors intresse.

5. Sammanfattning och Diskussion

5.1. Sammanfattning

Resultatet av analysen av kulturbegreppet är att ”kultur” används på ett vis som bidrar till att skapa kollektivistiska ”sanningar” om hur vår värld ser ut. Denna förståelse för hur kulturbegreppet kan användas är vedertagen för många och därmed inte en strid i sig. Detta gör att dikotomier mellan ”vi” och ”dom” ständigt reproduceras. Undersökningen visar att kulturbegreppet inte används på ett statistiskt vis i någon av de artiklar som har legat till grund för detta arbete vilket innebär att det inte rör sig om rasism i Fredrickssons bemärkelse. Vad som däremot framgår är att kultur används på ett åtstramande vis vilket gör att kulturbegreppet rör sig mot en raffinering.

Genom detta kan vi se att gamla föreställningar från en tid då rasbegreppet användes lever vidare genom de skillnader som idag görs människor emellan via kulturbegreppet. Det finns exempel då kultur, jämställdhet och kvinnofrågor medvetet används för att odla rasism och skapa rädsla. I denna undersökning har jag emellertid inte fördjupat mig i några sådana texter. Istället har jag undersökt texter publicerade i mainstreammedia under Kölndebatten och noterar att dessa texter uppnår liknande perlokutionär effekt ofrivilligt. I och med den oönskade perlokutionära effekten skulle jag vilja introducera en ny benämning på denna typ av raffinering genom reproduktion av gamla dikotomier. Jag kallar det ”den ofrivilliga rasismen”.

Jag menar att den rådande förväntningen på vad ”kultur” ska kunna göra, gör att ”kultur” närmar sig en deterministisk funktion. ”Den ofrivilliga rasismen” består av två element. Det ena är att ”kultur” används på ett sätt som inte är en strid i sig och det andra att intentionen inte går att sammanföra med den perlokutionära effekten. Det vore intressant att fortsätta undersöka ”den ofrivilliga rasismen” och applicera den på liknande debatter där kulturbegreppet får ta en stor roll.

5.2. Diskussion

En vidareutveckling av detta arbete hade kunnat vara att fokusera på hur den ”ofrivilliga rasismen” som perlokutionär akt bör tolkas ur ett journalistisk konsekvensneutralitetsperspektiv. Journalistisk konsekvensneutralitet är ingenting jag tidigare har lyft i uppsatsen men begreppet dyker upp i några av de artiklarna som har legat till grund för arbetet. Det omnämns ofta i samband med huruvida det rört sig om ett mörkande av händelserna, då det dröjde innan nyheten om övergreppen kom ut. Vi kan exempelvis läsa om begreppet i DN:s Ledare den 7 januari där Erik Fichtelius bok *Vad är en Nyhet?* citeras:

Är nyheten sann och relevant, alltså viktig för publiken, så ska den publiceras oavsett om det är bra eller dåligt för en viss stat, politiker eller affärsverksamhet. Reportern ska inte ha som avsikt att uppnå en viss effekt eller politisk åtgärd med sin rapportering.⁸²

I korta ordalag: en journalist får inte under några omständigheter tänka på konsekvenserna av det hen publicerar. Jag funderar över hur förenligt detta är med den typ av frågor som behandlades i Kölndebatten. Att nyheten är relevant är rimligt med tanke på hur många som for illa av övergreppen och det är därför givet att det ska rapporteras. Betoningen ligger i definitionen på reportens avsikt, alltså dennes illukutionära akt. Vad finns det det då för ansvar över den perlukutionära effekten av ett inlägg?

Jag inser att det finns en relevant skillnad i nyhetsrapportering och de debattinlägg av det slag som jag behandlat i denna undersökning. För att ta ett exempel på nyhetsrapportering som ämnar vara neutral (alltså inte debatterande) kan vi se den perlukutionära skillnaden mellan att skriva ut gärningsmännens härkomst eller att inte göra det. Vad det finns för ansvar i en sådan situation vore intressant att fördjupa sig i. Intentionen då härkomst skrivs ut är att få med all ”relevant” information som den journalistiska konsekvensneutraliteten påbjuder. Den perlukutionära effekten blir istället ökad distans mellan ”vi” och ”dom” eftersom språket genom denna talakt förstärker ”sanningar”. Hur bedöms det vilka delar av informationen som är relevant? Denna bedömning i sig har

⁸² DN Ledare, 2016-01-07

stor inverkan på den perluktionära effekten. I fall då härkomst skrivs ut gör ”kultur” någonting, det bekräftar uppfattningen att ”kultur” är relevant och kan förklara. Det är lättare att ta in ”fakta” som bekräftar och styrker de åsikter som vi hade redan innan.

Undersökningen visar att kulturbegreppet ges en funktion som i sig riskerar bli farlig. ”Kultur” bidrar till att förstärka förtryckande ”sanningar”. Jag vill vara tydlig med att jag genom detta inte anser att kulturbegreppet bör raderas helt. Att bara blunda för problemet leder inte till någon konstruktiv utveckling. Jag anser att det måste tillkomma nyanser till begreppet. Det blir i synnerhet viktigt när det kommer till att prata om patriarkalt förtryck i relation till kultur. Det är viktigt att synliggöra fler faktorer än bara ”kultur” för att undvika att begreppet får deterministisk effekt. Den diskussion som förs i Karen Austins text *Det handlar om män i grupp - inte etnicitet* är ett exempel på hur nyanser kan adderas till kulturbegreppet. Att lyfta fram faktorer som ålder, klass och personliga trauman är exempel på hur kulturbegreppets roll kan avdramatiseras.⁸³ Risken är annars att förtryckande dikotomi-förhållanden mellan ”vi” och ”dom” upprätthålls trots att det inte är avsiktligt. Att det inte är avsiktligt vill jag betona eftersom det är det som gör denna problematik så relevant.

Eftersom åtstramningen av kulturbegreppet i stor utsträckning sker oavsiktligt är det viktigt att det synliggörs. Frågan om hur (eller om) balansen mellan mångkultur och feminism går att hitta har varit genomgående inte bara i Kölndebatten utan även i debatter av liknande slag. Jag tror denna fråga är tätt sammanlänkat med ”den ofrivilliga rasismen”. Resultaten till mina frågeställningar har därför gett upphov till många tankar om detta balansförhållande.

Om vi tittar på det som är problematiskt med multiculturalism, i Okins bemärkelse, är att det bara skyddar mot förtryck *mellan* grupper och inte *inom* grupper. Okin talar om grupprättigheter och vad som är dysfunktionellt med dem.⁸⁴ Likställer vi sedan multiculturalism med kulturrelativism, så som Pollitt gör i sitt resonering, är problemet att inga handlingar någonsin kan vara rätt eller fel. Accepterar vi denna grundpremiss

⁸³ Austin, 2016-01-12

⁸⁴ Okin, 1999, s. 12

tvingas vi även acceptera att multiculturalism och feminism är oförenliga. Balansen kommer då aldrig gå att finna eftersom feminism i sitt väsen är absolutistiskt.

För att undvika denna oförenlighet vill jag lyfta en distinktion inom kulturrelativismen mellan etikrelativism och kunskapsrelativism. Om vi ser multiculturalism som kunskapsrelativistiskt, det vill säga att de referensramar vi bär med oss är kulturellt betingade och vi ser världen relativt till dessa, är det förenligt med feminismen. Detta är även förenligt med Kymlickas externa skydd.⁸⁵ Etikrelativismen däremot är inte förenligt med feminismen då dess essens är att allt beteende bör bedömas relativt till den kultur som personen i fråga tillhör. Etikrelativismen är det element inom kulturrelativismen som fråntar oss möjligheten att säga att någonting är rätt eller fel.⁸⁶ Jag vill alltså ta bort etikrelativismen ur det kulturrelativistiska synsättet för att framgångsrikt kunna förena multiculturalism med feminism. Det bildas ett tomrum där etikrelativismen tidigare dikterade de moraliska frågorna. Detta ska jag nu försöka fylla.

Jag tittar på Okins definition av de två begreppen. Feminism definieras som att kvinnor ska åtnjuta samma fri- och rättigheter som män. Multiculturalism definieras som att minoriteters sätt att leva ska respekteras och skyddas med specifika grupprättigheter.⁸⁷ Det som är gemensamt för feminism och multiculturalism är att de uppmärksammar grupper som inte har möjlighet att åtnjuta sina fulla rättigheter. Gemensamt är även att feminism och multiculturalism existerar för att åtgärda denna brist på rättigheter. Konsensus råder om att ingen ska förtryckas. Denna konsensus vill jag ta fasta på och en princip om icke-förtryck kan fungera vägledande i sökandet efter balans mellan de två. Avslutningsvis skulle detta kunna vara ett sätt att göra de två grenarna förenliga. Ersätta det etikrelativistiska med en princip om icke-förtryck. Det är ett tankesätt som gör det möjligt att stå upp för förtryckta gruppers rättigheter utan att i samma akt själv bidra till förtryck.

⁸⁵ Kymlicka, 1999, s.31

⁸⁶ Hatch 1983, s.5

⁸⁷ Okin, 1999 s.10

Referenser

Litteratur:

- Ahmedi, Idris, Larsson, Stieg & Englund, Cecilia, *Debatten om hedersmord: feminism eller rasism*, Svartvitt, Stockholm, 2004
- Alinia, Minoo, ”Den jämställda rasismen och de barbariska invandrarna: ”hedersvåld”, kultur och skillnadens politik”, *Våldets topografier : betraktelser över makt och motstånd.*, S. 287-327, 2011
- Austin, J. L., Urmsen, J. O. & Sbisà, Marina., *How to do things with words* [Elektronisk resurs], 2nd ed., Clarendon, Oxford, 1975
- De los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige : en festskrift till Wuokko Knocke*, Atlas, Stockholm, 2002
- Fredrickson, George M., *Racism: a short history*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2003[2002]
- Hatch, Elvin, *Culture and morality: the relativity of values in anthropology*, Columbia U.P., New York, 1983
- Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999
- Skinner, Quentin, *Visions of politics. Vol. 1, Regarding method*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002

Tidningsartiklar:

- Austin, Karen, ”Det handlar om män i grupp - inte etnicitet”, *Svt Opinion*, 2016-01-12
- Bruno, Linnéa, Schyman, Gudrun, ”Stängda gränser är inte rätt svar på sexuella trakasserier”, *metro*, 2016-01-08

- Heberlein, Ann, ”’Rasist’ är tveklöst 2000-talets mest missbrukade ord”, *Expressen*, 2016-01-13
- Isat, Dekan, ”Svik inte mig som kom hit som flykting”, *Expressen*, 2016-01-12
- Ivanov, Alexandra, ”Inga fler ursäkter”, *Svd*, 2016-01-07
- Kronqvist, Patrik, ”Blunda inte för unken kvinnosyn”, *Expressen* 2016-01-07
- Lewenhagen, Jan, ”Hatvåg mot muslimer efter övergreppen i Köln”, *DN*, 2016-01-12
- Marçal, Katrine, ”De utsatta kvinnorna har glömts, en rasistisk dubbelmoral i Köln”, *Aftonbladet*, 2016-01-10
- Fahl, Hannah, ”Den gemensamma nämnaren vid övergreppen är kön, inte etnicitet”, *DN*, 2016-01-08
- Weidmo Uvell, Rebecca, ”Vidrig kvinnosyn ska inte sopas under mattan”, *Svt Opinion*, 2016-01-07
- Weidmo Uvell, Rebecca, ”Massövergreppen handlar lika mycket om kultur”, *Svt Opinion*, 2016-01-14
- Wierup, Lasse, ”Kvinnors rätt att festa säkert kan inte offras”, *DN* 2016-01-09
- Öner, Özge, ”Visst handlar kvinnosyn om olika kulturer”, *Svd*, 2016-01-19

Övriga Källor:

- *Expo*, ”Det slutna Europa”, Tillgänglig: [<http://detslutnaeuropa.se>], 2016, (hämtad 2016-05-23)
- Migrationsverket, Statistik, Tillgänglig: [<http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>], 2016, (hämtad 2016-05-23)
- *UNHCR*, ”Kriget i Syrien tvingar miljoner på flykt”, Tillgänglig: [<http://sverigeforum-hcr.se/syrien>], 2016, (hämtad 2016-05-23)

6.1 Appendix:

Detta Appendix syftar till att tillgängliggöra debatten i sin helhet. Det innebär att även åsikter i diskussionens ytterkanter är representerade i de artiklar och bloggtexter som presenteras nedan. Jag har även valt att presentera källorna i kronologisk ordning istället för bokstavsordning för att göra debatten lättare att följa.

- Okänd, ”Migrantkaos på tysk tågstation – bråk, våldtäkter och rån”, *Avpixlat*, 2016-01-04
- Albinsson, Mattias, ”Här flyr kvinnorna undan flyktingmännens sexuella massövergrepp på nyårsnatten– Tyskland i chock över den nya verkligheten”, *Nyheter Idag*, 2016-01-05
- Larsson, Åsa, ”Köln i krismöte efter stort antal sexövergrepp på nyår”, *metro*, 2016-01-05
- Okänd, ”Merkel riktar kritik mot arabiska sexmobben”, *Fria Tider*, 2016-01-05
- Ahlkvist, Pontus, ”Nej, seriösa medier försöker inte mörka händelsen i Köln”, *metro*, 2016-01-06
- Tyskland TT, ”Massövergrepp väcker tysk avsky”, *metro*, 2016-01-06
- Okänd, ”’Uppförandekoder’ införs i Köln – för tyska kvinnor men inte för arabiska män”, *Fria Tider*, 2016-01-06
- Bruno, Linnéa, Schyman, Gudrun & Hiltmann, Linda, ”Sexuella trakasserier – ett demokratiproblem”, *Feministiskt Perspektiv*, 2016-01-07
- DN ledare, ”Farligt tyst om brotten i Köln”, *DN*, 2016-01-07
- Carp, Ossi, ”Två gripna för övergreppen i Köln”, *DN*, 2016-01-08
- Franchell, Eva, ”Ingen skyddade kvinnorna i Köln”, *Aftonbladet*, 2016-01-08
- Gustavsson, Andreas, ”Låt inte övergreppen i Köln utnyttjas av rasister”, *Etc*, 2016-01-08
- Irani, Sholeh, ”Sexuella övergrepp i Köln på nyårsafton”, *Feministiskt Perspektiv*, 2016-01-08
- Melin, ”Erik, Polischef tvingas bort efter övergreppen i Köln”, *Aftonbladet*, 2016-01-08
- Okänd, ”Ilska och oro i Köln efter massövergreppen”, *GP*, 2016-01-08

- *PI Studio Ett*, ”Nyårsövergreppen i Köln orsakar debatt om tuffare tag mot nyanlända”, Tillgänglig: [<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1637&artikel=6341193>], 2016-01-08, (hämtad 2016-05-23)
- Rosén, Eric, ”Vem är det som blundar för händelserna i Köln?”, *Politism*, 2016-01-08
- Millington, Jiang, ”Svenska män har inte bättre kvinnosyn”, *Expressen*, 2016-01-09
- Albinsson, Mattias, Tyska polisen: ”Den arabiska våldtäktsleken ’taharrush gamea’ har kommit till Europa”, *Nyheter Idag*, 2016-01-11
- Ali, Elaf, ”Svenska män, ni är minst lika skyldiga som männen i Köln”, *Nyheter 24*, 2016-01-11
- Bieler, Paula, ”Låt Köln och Stockholm bli en varningsklocka”, *Dagens Samhälle*, 2016-01-11
- Lundin, Tomas, ”Efter Köln – nu utreds nytt våldtäktsfenomen”, *Svd*, 2016-01-11
- Massi, Fritz, Elisabeth, ”Män behöver en ny uppförandekod”, *Expressen*, 2016-01-11
- *Motgift*, ”TAHARRUSH: ”LEKEN” DÄR STORA GÄNG ARABER VÅLDTAR KVINNOR HAR NU NÅTT EUROPA”, Tillgänglig: [<https://www.motgift.nu/2016/01/11/taharrush-leken-dar-stora-gang-araber-valdtar-kvinnor-har-nu-natt-europa/>], 2016-01-11, (hämtad 2016-05-23)
- Richert, Margit, ”Den goda manligheten finns överallt”, *Svd*, 2016-01-11
- *Vardagsrasismen*, ”DE SOM BRYR SIG MEST OM KÖLN BRYR SIG MINST OM OFFREN”, Tillgänglig: [<https://vardagsrasismen.nu/2016/01/11/de-som-bryr-sig-mest-om-koln-bryr-sig-minst-om-offren/>], 2016-01-11, (hämtad 2016-05-23)
- Eliasson, August, ”Patriarkal våldtäktskultur bakom övergrepp”, *Proletären*, 2016-01-12
- Lewenhagen, Jan, ”Övergreppen i Köln – det här har hänt”, *DN*, 2016-01-12
- Okänd, ”’Taharrush’ – arabisk våldtäktslek har nått Europa”, *Fria Tider*, 2016-01-12
- Östman, Sigrid, ”Killar tafsar varje dag – det är ingen nyhet”, *Expressen*, 2016-01-12
- Grauers, Karl, ”Våg av muslimhat efter övergrepp”, *Etc*, 2016-01-13
- Larsson, Åsa, ”Taharrush inte en ’våldtäktslek som kommit till Europa’”, *metro*, 2016-01-13

- *Vardagsrasismen*, ”SYNEN PÅ SEXUALBROTT, EN FRÅGA OM VI OCH DEM?”, Tillgänglig: [<https://vardagsrasismen.nu/2016/01/13/synen-pa-sexualbrott-en-fraga-om-vi-och-dem/>], 2016-01-13, (hämtad 2016-05-23)
- *Arbetaren*, ”Exotisera inte övergreppen!”, Tillgänglig: [<https://www.arbetaren.se/2016/01/14/exotisera-inte-overgreppen-2/>], 2016-01-14, (hämtad 2016-05-23)
- Sonesson, Jenny, ”Sverige får inte vara fristad för våldtäktsmän”, *Dagens Samhälle*, 2016-01-15
- Turborn, Elin, ””Övergrepp ingår inte i vår kultur””, *Västerbottens-Kuriren*, 2016-01-15
- Pooh, Daniel, ”Kultur förklarar inte övergreppen i Köln”, *Expo Idag*, 2016-01-17
- Okänd, Löfven: ”Sexuella övergrepp ett svenskt fenomen”, *Avpixlat*, 2016-01-20